

intelligence services, and consolidate them as a goal. The discrepancy of objective of this illegal activity and consequences that come as a result of unauthorized leaks of secret information means the lack of offence in the actions of the person.

It is concluded that the legislator should abandon the existing structure of crime that establishes the responsibility for treason in the form of espionage. The subsequent abandonment in the disposition of this article of special purpose, which has no specific legal content for correct classification of each individual case and ignoring its position by assignees on mandatory proof, gives wide scope for free interpretation of this concept opens up opportunities for arbitrariness and violation of human rights. Criminal liability should not occur for treason in the form of espionage, and the disclosure of state secrets (for those who have an access to secret secrets) and / or illegal appropriation of state secrets (for those who do not have access to state secrets) regardless of their nationality. Thus the purpose of these illegal acts (benefit or harm for a person, society or state) can be viewed only as a guilt aggravating circumstance, not a required element of the offense.

Key words: subjective side of a crime, type of intent, the purpose of crime, motivation of crime, selfish motivation, the crime of high treason in the form of espionage.

УДК 343.35

Особливості організаційно-тактичного забезпечення обшуку під час розслідування економічних злочинів

О. В. Шаповал,

аспірант кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Розглянуто складові елементи поняття «тактика обшуку», підкреслено, що суть тактичних прийомів обшуку полягає саме в їх пошуковому характері, спрямованості на виявлення місць приховування. Наведено типовий перелік тактичних прийомів, застосування яких має ґрунтуватися на урахуванні особливостей обшуку в кожному конкретному випадку. Здійснено загальну характеристику обшуку як слідчої (розшукової) дії, що спрямована на виявлення та фіксацію відомостей про обставини вчинення економічних злочинів.

Ключові слова: обшук, предмет пошуку, місце приховування, тактичні прийоми обшуку, економічні злочини.

Шаповал Е. В. Особенности организационно-тактического обеспечения обыска при расследовании экономических преступлений

Рассмотрены составляющие элементы понятия «тактика обыска», подчеркнута, что сущность тактических приемов обыска состоит именно в их поисковом характере, направленности на выявление мест сокрытия. Приведен типовой перечень тактических приемов, применение которых должно базироваться на учете особенностей обыска в каждом конкретном случае. Осуществлено общую характеристику обыска как

© Шаповал Олена Вікторівна – аспірант кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

следственного (розыскного) действия, направленного на выявление и фиксацию сведений об обстоятельствах совершения экономических преступлений.

Ключевые слова: обыск, предмет поиска, место сокрытия, тактические приемы обыска, экономические преступления.

Shapoval Olena. Features organizational support tactical searches in the investigation of economic crime

This article based on forensic literature assumes constitutive elements of the definition «rummage technique». It is emphasized the searching feature of rummage tactics and defining the cover-up places. The list of tactics based on searching peculiarities in certain cases is presented. The general characteristics of the search as investigative (detective) actions aimed at detecting and fixing information about the circumstances.

Key words: search, object search, the place of concealment, tactical search.

У криміналістичній літературі визнано, що ефективно розслідування злочину неможливе без чіткої організації цього процесу. Практичне призначення організації полягає у визначенні оптимального напрямку і змісту розслідування, оптимізації його мети, сил і засобів, необхідних для її досягнення, правильному розміщенні сил і створенні відповідних умов.

Одним із необхідних засобів доказування на початковому етапі досудового розслідування економічних злочинів є організація й проведення обшуку, метою якого є виявлення й вилучення предметів і документів, які мають значення для встановлення істини в провадженні.

Обшук – одна з проблематичних слідчих дій, що, очевидно, пов'язано з дотриманням конституційних прав особи, складною процесуальною процедурою прийняття рішення про проведення обшуку та необхідністю врахування певних факторів, які впливають на його результативність. Головна відмінність обшуку від інших слідчих (розшукових) дій полягає у його примусовому й пошуковому характері. Так, М.П. Яблоков зазначав, що обшук - це слідча дія пошуково-розшукового характеру, яка полягає в цілеспрямованому примусовому обстеженні приміщень та ділянок місцевості, що знаходяться у веденні обшукуваного, членів його родини або організації, та в такому саме обстеженні конкретної особи з метою виявлення й вилучення знарядь злочину, зброї, предметів і цінностей, здобутих злочинним шляхом, а також документів та інших об'єктів, що мають значення для справи¹.

У криміналістичній літературі загальним питанням проведення обшуку приділялася увага в роботах Р.С. Белкіна, В.П. Бахіна, В.К. Лисиченка, В.Ю. Шепітька, І.Н. Якімова та ін. Розробкою теоретичних засад проведення обшуку в провадженнях про економічні та фінансові злочини займалися О.С. Задорожний, В.В. Лисенко, Г.А. Матусовський, С.С. Чернявський та ін. Однак розслідування економічних злочинів вимагає врахування певних особливостей (насамперед особливостей предмета посягання, якими є грошові кошти та документів, які містять необхідні відомості про обставини вчинення злочинної діяльності), що характеризують порядок організації та проведення обшуку.

Кримінальним процесуальним кодексом України встановлено, що

¹ Яблоков Н. П. Криминалистика: учебник. Москва: ЛексЭст, 2003. С. 231.

обшук є слідчою (розшуковою) дією, процесуальний порядок проведення якої регламентовано ст. 234, 235, 236 (далі - КПК України). Відповідно до ст. 234 КПК України обшук проводиться з метою виявлення й фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, віднайдення знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб. Обшук може бути проведений на будь-якому етапі досудового розслідування. Однак під час розслідування економічних злочинів обшук доцільно проводити відразу після відкриття кримінального провадження, що дозволяє виявити й вилучити знаряддя злочину, документи та інші речі, які мають значення для провадження. Тому особливу увагу необхідно приділити організації й тактиці проведення обшуку.

Обшук із метою вилучення документів проводиться, коли є інформація про приховування документів або в разі відмови керівника чи головного бухгалтера суб'єкта господарювання добровільно видати документи².

Перед обранням організаційних і тактичних прийомів проведення обшуку слідчому потрібно вирішити низку завдань, зокрема визначити об'єкти, на яких слід проводити обшук (об'єкти обшуку), предмети й документи, які потрібно вилучати (об'єкти пошуку), послідовність і конкретні терміни проведення кожної слідчої дії. Відповідні завдання вирішуються на підставі аналізу матеріалів кримінального провадження³.

Різноманіття прийомів організації й тактики проведення обшуку зрештою можна звести до п'яти питань, вирішувати які доводиться щоразу: де шукати, коли шукати, як шукати, у кого шукати, що шукати.

У процесі прийняття рішення про провадження обшуку слідчий повинен мати уявлення про об'єкт пошукової діяльності. Об'єкт пошуку - це те, що необхідно відшукати, виявити, знайти. Такими об'єктами є люди, трупи, знаряддя злочину, предмети злочинного посягання, документи, сліди тощо⁴. Під час обшуку детально і послідовно обстежуються всі об'єкти, що перебувають на місці обшуку. Тут вирішальну роль відіграє оптимальний вибір методів, які в конкретному випадку можуть призвести до досягнення мети обшуку. Спостереження як метод вивчення місця обшуку повинно бути спрямоване не тільки на окремі предмети, а й на поведінку тварин та птахів, що можуть вказувати на присутність людини, яка переховується, або місцезнаходження схованих речей. Ще важливішим є спостереження за поведінкою учасників обшуку. Це необхідно: по-перше, для забезпечення визначеного порядку під час обшуку, безпеки осіб, які проводять обшук, зберігання знайдених під час обшуку предметів та успішного виконання учасниками обшуку своїх обов'язків; по-друге, для контролю за діями осіб, які ведуть пошук, за повнотою та якістю обшуку; по-третє, для того, щоб під час «словесної розвідки» (надсилання слідчим словесного подразника

² Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Харьков: Консум, 1999. С. 210.

³ Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування: монографія. Київ: Хай-Тек Прес, 2010. С. 86-99.

⁴ Криміналістика: підручник / [Шепітько В.Ю., Коновалова В.О., Журавель В.А. та ін.]; за ред. В.Ю. Шепітька. Харків: Право, 2008. С. 14.

(вислів, запитання) до обшукуваного з метою прояву в останнього мимовільних реакцій) мати можливість помітити в поведінці обшукуваної особи, його співучасників або родичів ознаки, які вказують на місце переховування розшукуваних предметів.

Об'єктами пошуку в цій категорії кримінальних проваджень найчастіше є документи фінансово-господарської діяльності, бухгалтерського обліку й звітності; комп'ютерна техніка й периферійні носії комп'ютерної інформації (компакт-диски, дискети, флеш-накопичувачі тощо); бланки документів; зразки бланків, штампів і печаток суб'єктів господарювання; гроші; особисті речі (чорнові записи, «подвійна бухгалтерія», записні книжки, щоденники, приватне листування тощо).

Особливу групу об'єктів пошуку під час проведення обшуку в ході розслідування економічних злочинів становлять документи. Таким чином, для отримання успішного результату обшуку необхідно окреслити, які саме документи підлягають відшукуванню щодо цієї категорії злочинів, тобто встановити їх найменування, призначення, зовнішній вигляд, кількість, характерні сліди, що могли залишитися на них. Так, під час обшуку вилученню підлягають усі документи, які стосуються діяльності суб'єкта господарювання. До таких документів належать такі:

- 1) установчі документи (статут, засновницький договір);
- 2) реєстраційні документи (свідоцтво про державну реєстрацію суб'єкта господарювання; реєстраційна картка на проведення державної реєстрації юридичної особи; документи, які свідчать про взяття на облік у територіальних органах Пенсійного фонду України та інших фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування; довідки про взяття на облік платника податків; відомості про взяття на облік платником єдиного внеску тощо);
- 3) накази про призначення на посаду та звільнення з посади;
- 4) відомості про банківські рахунки;
- 5) картки зі зразками підпису та ін.

Зазвичай обшук проводиться за місцем знаходження суб'єкта господарювання (у службових та/або господарських приміщеннях), за місцем проживання керівника або головного бухгалтера, які підозрюються у вчиненому, за місцем проживання їх родичів, знайомих, в інших місцях (дачах, гаражах, транспортних засобах тощо).

Підготовчі дії до обшуку мають важливе значення. Така підготовка передбачає виконання системи підготовчих заходів. У науковій літературі визначаються різні елементи підготовки до обшуку. М.П. Яблоков з'ясовує, що до підготовки входять отримання необхідної додаткової орієнтовної інформації та розробка тактичного плану обшуку. Вся підготовча робота, від прийняття рішення й до прибуття на місце обшуку, повинна здійснюватися в ході слідчих, насамперед оперативно-розшукових, заходів⁵. Більш детально елементи підготовки до обшуку визначає М.В. Салтевський: збирання необхідної орієнтуючої інформації щодо об'єктів, що обшуковуються, осіб,

⁵ Яблоков Н. П. Криминалистика: учебник. Москва: ЛексЭст, 2003. С. 232.

ділянок місцевості, розташування підприємств, організацій, робочого місця обшукуваного, стану й наявності особистої охорони, сигналізації тощо; комплектування слідчо-оперативної групи (групи захоплення), проведення інструктажу; розробка плану обшуку; визначення часу обшуку; оснащення слідчо-оперативної групи технічними й спеціальними засобами, транспортом; забезпечення структури управління та зв'язку з вищими підрозділами й членами слідчо-оперативної групи; внесення постанови й одержання санкції судді⁶.

Під час розслідування економічних злочинів підготовча стадія проведення обшуку включає багато організаційних питань, що підлягають вирішенню ще до виїзду на місце проведення слідчої (розшукової) дії, зокрема:

- 1) вивчення матеріалів кримінального провадження;
- 2) збір орієнтуючої інформації;
- 3) звернення слідчого за погодженням із прокурором або прокурора до слідчого судді з клопотанням про проведення процесуальної дії (до клопотання мають бути подані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими слідчий, прокурор обґрунтовує доводи клопотання, витяг з Єдиного державного реєстру досудових розслідувань про внесення відомостей про кримінальне провадження, в межах якого подається клопотання);
- 4) отримання ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення слідчої (розшукової) дії;
- 5) визначення кола осіб, які братимуть участь у проведенні обшуку (спеціалісти, поняті тощо);
- 6) планування й визначення часу проведення обшуку;
- 7) вирішення питання про необхідність застосування технічних засобів та перевірка їх готовності тощо.

Вивчення матеріалів кримінального провадження про розслідування економічних злочинів і збір орієнтуючої інформації дає можливість отримати відомості про об'єкти посягання, знаряддя злочину, документи, можливі місця їх збереження, особу злочинця тощо. Така інформація може міститися в показаннях допитаних осіб, документах, актах документальної перевірки, висновках експерта.

Зволікання, несвоечасність і непідготовленість обшуків дозволяє злочинцям знищити чи підмінити сліди та знаряддя злочину, переховати документи, позбутися грошових коштів, отриманих злочинним шляхом тощо. Тому час проведення обшуку необхідно обирати залежно від особливостей конкретного провадження, з урахуванням наявної інформації та оцінки відповідної слідчої ситуації. Так, для унеможливлення приховання від слідства, знищення, фальсифікації документів, що мають доказове значення, обшуки слід проводити раптово, одночасно в усіх учасників злочину кількома групами відповідно до плану слідчих (розшукових) дій. Найбільшої інформативності та значущості для подальшого процесу розслідування зазначена слідча дія набуває, коли вона призначена й проводиться в особи

⁶ Салтєвський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2005. С. 350.

в ранковий час (з 6.00 до 8.00), коли особа, в якій проводять слідчу дію, знаходиться в непередготовленому стані, відповідно, не має можливості приховати сліди своєї протиправної діяльності; а в організаціях, установах, підприємствах, банках - до початку робочого часу зазначеного вище підприємства, коли технічні комп'ютерні системи ще не задіяні⁷.

Нині з метою ефективного проведення обшуку під час розслідування економічних злочинів слідчим необхідно залучати спеціалістів (спеціаліста-криміналіста, економіста, бухгалтера, аудитора тощо). На думку В.В. Ціркаля, необхідність залучення спеціалістів певного профілю зумовлюється характером злочину, особливостями місця проведення обшуку. Залучаючи спеціалістів, слідчий знайомить їх із завданнями, визначає разом із ними призначення й властивості знарядь, інших предметів чи документів, знаходження яких є знаряддям пошуку, та знайомить із відомостями про місце обшуку й обшукуваного. Спираючись на ці дані, слідчий зі спеціалістом намічають завдання пошукового характеру. Визначивши необхідні технічні засоби та їх кількість, слідчий зі спеціалістом мають перевірити їх комплектність і готовність⁸.

Безпосередньо під час проведення обшуку й вилучення документів у розслідуванні економічних злочинів спеціаліст-економіст, бухгалтер, аудитор може надати допомогу у встановленні необхідних документів, у визначенні найменування, комплектності й достатності їх обсягу. Крім того, спеціаліст допоможе в складенні протоколу обшуку й додатків до нього, пакуванні вилучених матеріалів тощо.

Слід зазначити, що сьогодні суб'єкти господарювання у своїй фінансово-господарській діяльності активно використовують комп'ютерну техніку. Зокрема, це ведення бухгалтерського обліку за допомогою програмного забезпечення «1С Бухгалтерія», подання податкової звітності в електронній формі тощо. Тому до проведення обшуку доцільно залучати спеціалістів у галузі інформаційних технологій. Основними завданнями таких спеціалістів є виконання всіх необхідних дій із комп'ютерною технікою, виявлення й вилучення комп'ютерної інформації, запобігання знищенню чи пошкодженню такої інформації тощо.

Якщо необхідно здійснити значний обсяг роботи, то до участі в обшуку доцільно залучати декількох спеціалістів різних галузей, які, разом виконуючи свої обов'язки, доповнюватимуть один одного й одночасно сприятимуть швидкому та повному розслідуванню.

Ефективність проведення слідчої (розшукової) дії під час розслідування економічних злочинів прямо залежить від застосування відповідних тактичних прийомів їх проведення. Вибір і застосування тактичних прийомів обшуку залежать від багатьох чинників, які створюють відповідну ситуацію обшуку: мети слідчої (розшукової) дії, властивостей об'єкта пошуку, ситуації обшуку, позиції особи, в якій проводиться обшук, та інших.

⁷ *Криміналістика*: підручник / [В.Д. Берназ, В.В. Бірюков, А.Ф. Волобуєв]; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва. Харків: ХНУВС, 2011. С. 150 – 151.

⁸ *Ціраль В. В.* Тактика проведення обшуку з участю фахівців // *Вісник. Серія «Юридичні науки»*. 2002. Вип. 45-48. С. 59-61.

За результатами аналізу матеріалів слідчої практики з розслідування економічних злочинів, а також на основі наукових розробок під час проведення вказаної слідчої (розшукової) дії доцільно використовувати такі тактичні прийоми:

- 1) аналіз обстановки місця обшуку;
- 2) аналіз окремих ділянок місця обшуку з метою виявлення невідповідностей в окремих елементах обстановки, що можуть вказувати на обладнання в них тайників. Прийом полягає в акцентуванні уваги на ознаках і властивостях окремих об'єктів, які є нелогічними для цієї ситуації (різний відтінок кольору в шпалер чи фарби на стіні, різний звук від простукування на окремих ділянках стіни, наявність ознак підняття окремих дощок паркету тощо);
- 3) використання можливостей типових аналогів. Аналоги - це типові випадки виявлення тих чи інших об'єктів у певних місцях. Документи виявляють у книжках, музичних інструментах, предметах одягу тощо;
- 4) тактичні прийоми, спрямовані на подолання відмови обшукуваного від спілкування. У цьому випадку заслуговує на увагу метод «словесної розвідки», який являє собою прогнозування місця перебування захованої речі на основі психофізіологічних реакцій обшукуваного на пред'явлення йому емоціогенного подразника⁹;
- 5) тактичний прийом пошуку необхідного об'єкта «від центру до периферії», коли пересування територією, що обшукується, здійснюється за спіраллю, яка розгортається. Таким центром у приміщенні може бути кабінет підозрюваного або його робоче місце тощо.

Водночас більш ефективним під час розслідування економічних злочинів виявляється проведення тактичної операції «груповий обшук», тобто одночасне проведення серії обшуків за місцем проживання підозрюваного, у гаражах, на дачах, у підсобних приміщеннях, складах та офісах. Раптовість проведення групового обшуку позбавляє співучасників можливості попередити один одного про небезпеку й заховати або знищити компрометуючі предмети й документи. Для проведення цієї слідчої дії створюється належна кількість слідчо-оперативних груп. Кожну з них очолює досвідчений слідчий, який може самостійно керувати обшуком на місці. Місце, де відбувається найважливіший обшук (наприклад, у службовому приміщенні організатора злочинної групи), обирається збірним пунктом, до якого надходить інформація про хід і результати інших обшуків, і звіди надаються директиви щодо проведення останніх. Плануючи груповий обшук, доцільно використовувати оперативні дані, скласти схему злочинних і родинних зв'язків тих, кого обшуковують.

Під час проведення обшуку слідчому необхідно пам'ятати, що сучасна комп'ютерна техніка та носії комп'ютерної інформації можуть бути найрізноманітнішої форми, що вони можуть знаходитися не лише на столі, у шухлядах, у сумках чи портфелях співробітників, а й у спеціально обладнаних тайниках.

⁹ *Криміналістика: учебник для вузов / отв. ред. Н.Н. Яблоков. Москва: БЕК, 1996. С. 282.*

Таким чином, важливе значення для ефективності розслідування економічних злочинів має ретельна підготовка й проведення такої слідчої (розшукової) дії, як обшук, оскільки саме за його допомогою відбувається збір доказової інформації про обставини вчинення цього кримінального правопорушення, якої на початковому етапі не можна здобути за допомогою проведення інших процесуальних дій.

Усі перелічені тактичні прийоми і методи проведення обшуку під час розслідування економічних злочинів виступають ефективним засобом у відшуканні об'єктів пошуку. Застосування їх слідчим під час проведення обшуків дозволяє цілеспрямовано проводити пошуки, незалежно від слідчої ситуації, що склалася. Розглянуті тактичні заходи не мають бути ізольованими один від одного. Дуже важливо, щоб слідчий зумів правильно спланувати свої дії під час підготовки до проведення слідчої дії. Майстерність і професіоналізм слідчого полягає у тому, щоб він уміло використовував всі прийоми та методи при проведенні обшуку, варіював ними, відмовляючись від одних і переходячи до інших за потреби.

Shapoval Olena. Features of Organizational and Tactical Providing of Searches in the Investigation of Economic Crime

The paper is on the basis of analysis of forensic literature considered an element of the concept of “search tactics”, emphasized that the essence of the tactics of the search lies in searching nature, focus on the identification of places of concealment.

The author suggests the typical list of tactics, the use of which should be based on the account of the search features in each case. The author made a general description of the search as investigative (detective) actions aimed at identifying and fixing details about the circumstances of economic crimes.

In particular, the author accented attention to the fact that the criminalistics literature generally recognized that an effective investigation of the crime is impossible without a clear organization of the process. The practical purpose of the organization is to determine the optimal direction and content of the investigation, optimization of its purpose, effort and resources needed to achieve it, correct placement of forces and the creation of appropriate conditions. One of the necessary means of proving the initial pre-trial investigation of economic crime is the organization and carrying out the search, which aims to identify and remove items and documents relevant to establish the truth in the proceedings.

Search - one of the problematic investigation actions, which is obviously due to the observance of constitutional rights of a person, complex proceedings of challenging a procedural decision procedure of the search and the need to take into account of certain factors that affect its performance.

The paper stipulates that a search is conducted to identify and fix the information about the circumstances of the criminal offense, finding instruments of criminal offense or property which was taken as a result of its commitment, and locating of wanted persons. The search can be performed at any stage of the preliminary investigation. However, during the investigation of economic crimes it is appropriate to search immediately after the opening of criminal proceedings, that can detect and remove instruments of the crime, documents and other things relevant to the proceedings.

Therefore, special attention should be paid to the organization and tactics of search.

The author proved that the objects of search in this category of criminal proceedings often are the instruments of financial and economic activity, accounting and reporting; computer technics and peripheral equipment of computer information carriers (CDs, floppy disks, flash drives, etc.); forms of documents; samples of forms, stamps and seals entities; money; private things (black records, “double accounting” notebooks, diaries, private correspondence, etc.). Emphasized that delay, untimely and unpreparedness of searches allow for criminals to destroy or replace tracks and instruments of the crime, conceal documents and money, received from crime. Therefore,

the search time must be chosen depending on the characteristics of the proceedings, taking into account available information and assess relevant investigation of the situation.

Important for the effectiveness of the investigation of economic crime is thorough preparation and conduct of such investigative (detective) acts as a search, since it is through his help its real to make collection of evidence-based information about the circumstances of the criminal offense, which initially can not obtain be the help of other proceedings.

All the tactics and methods of the search in the investigation of economic crimes are the effective way in finding the required objects. The use of them by investigators during searches specifically allows search, regardless of the investigative situation. Tactical measures have not to be isolated from each other. It is important that the investigator was able to plan their actions during preparation for investigative action. The skill and professionalism of the investigator is the fact that he skillfully used all the techniques and methods during search, varied them, abandoning some and moving to others in need.

Key words: search, object search, the place of concealment, tactical search.

УДК 343.224.1

Генезис здійснення правосуддя у кримінальному провадженні за участю неповнолітніх осіб

О. М. Крукевич,
аспірант кафедри правосуддя
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Досліджено історичні аспекти правового регулювання здійснення правосуддя за участю неповнолітніх осіб. Здійснено аналіз першопричин законодавчого врегулювання процесуального статусу неповнолітніх учасників кримінального провадження. Вивчено особливості становлення інститутів, пов'язаних з участю неповнолітніх осіб у кримінальному провадженні, зокрема підозрюваних, обвинувачених, потерпілих осіб та свідків.

Ключові слова: історичний розвиток, кримінальне процесуальне законодавство, неповнолітні учасники, кримінальне провадження.

Крукевич О. Н. Генезис осуществления правосудия в уголовном производстве с участием несовершеннолетних

Исследованы исторические аспекты правового регулирования осуществления правосудия с участием несовершеннолетних. Осуществлен анализ первопричин законодательного урегулирования процессуального статуса несовершеннолетних участников уголовного производства. Изучены особенности становления институтов, связанных с участием несовершеннолетних в уголовном производстве, в том числе подозреваемых, обвиняемых, потерпевших лиц и свидетелей.

Ключевые слова: историческое развитие, уголовное процессуальное законодательство, несовершеннолетние участники, уголовное производство.

© Крукевич Оксана Миколаївна – аспірант кафедри правосуддя юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка